

הצעת חוק שימוש בזרע של נפטר לשם הולדה (של יתום מהולדה)

דף עמדה

רקע

תנועת "בוחרים במשפחה" - ארגון חברתי הפועל מטעם עמותת חותם אשר שם לו למטרה לחזק ולקדם את ערכי המשפחה בחברה ובמדינה, מול מגמות הפירוק של התא המשפחתי בארץ ובעולם.

במסגרת זו פעל הארגון באמצעות עתירות לבג"ץ בשם קולם המושתק של הילודים.

להלן עתירות שהגשנו לבג"ץ בעניין זכויות הילדים להורים:

- א. להקמת מאגר רישום הביציות שהוחלט להקימו בעקבות עתירתנו לבג"ץ עתירה 909/20, אך עדיין לא הוקם.
- ב. להקמת מאגר רישום מרכזי של בנקי הזרע שהוקם ופועל החל מ- (01/09/21) בעקבות בג"ץ 4424-20 (פואה נ' משרד הבריאות).
- ג. להסרת סעיף אנונימיות האב מנוהל תרומות/מכירת זרע בבג"ץ 3676-21 (פואה נ' משרד הבריאות). התיק כבר שנתיים מתנהל ואנו בהמתנה לעדכון המדינה בהתאם להחלטת בית המשפט באשר לפעולות שנוקט משרד הבריאות וליוזמות הנוגעות לעדכון הנהלים הקיימים ולטיובם.

בתנועת "בוחרים במשפחה" אנו סבורים כי כל ילד וילדה זכאי להיוולד לאב ואם מובחנים וחיים אשר הם אחראים לגידולו טיפוחו ואושרו. התנועה מברכת על ההתקדמות הרפואית והטכנולוגית האדירה שיש בשנים האחרונות בכל נושא הפרייה, אך דווקא משום שמגוון האפשרויות והדרכים להבאת ילד לעולם הופך להיות מנותק מהקשר הפיזי של האב והאם, חובה עלינו כחברה מוסרית לראות את טובת החברה והילד ולדרוש אחריות מלאה בהבאת חיים חדשים לעולם.

המטרה המוצהרת בחוק זה.

בסעיף 1. של החוק הוגדרה מטרתו כדלקמן:

"מטרתו של חוק זה להסדיר את השימוש בזרעו של אדם שנפטר לשם הולדה לאחר פטירתו בהתאם לרצונו ואת נטילת הזרע מהנפטר לשימוש כאמור"

מטרה זו מתעלמת לגמרי מתוצאות השימוש בזרעו של אדם נפטר, ולא מתייחסת לזכות של הילוד להיוולד לזוג הורים חיים שיגדלו אותו כאב ואם. למעשה מדובר בהסדרה של הבאת יתומים לעולם.

הבאת ילד לעולם היא מעשה הנושא בחובו אחריות מוסרית כבדת משקל. מדובר בשותפות שהעניק לנו הבורא בהבאת חיים לעולם, יחד עם האחריות העצומה לדאוג לטובתו של הילד.

השימוש בזרעו של נפטר כדי להנציח את זכרו או מכל סיבה שהיא, מעבירה את האחריות להבאת הילד לעולם מההורים של הילד למוסדות המדינה. כך שעל פי החוק המוצע נציגי המדינה הם אלו שיחליטו מתי ראוי או מותר להביא ילד לעולם ומתי לא. דבר זה בא לידי ביטוי בפרקים ג-ד של הצעת החוק. האם באמת עובד סוציאלי יכול לבחון את טיב הקשרים שבין הורי הנפטר לאם המיועדת והשלכותיהן על עתיד הילד? האם בית המשפט יכול באמת לוודא שההסכמות בין האם העתידית להורי הנפטר וקרוביו אכן נעשו מתוך הסכמה חופשית ומתוך הבנה של משמעות תוצאות ההליך? כאשר איש ואישה מחליטים להביא ילד לעולם הם נושאים באחריות למעשה זה. כאשר המדינה שותפה בהחלטה, קוצרת את הזרע ומפרה אותו היא נושאת באחריות. האם המדינה מתאימה וראויה לקבל החלטות מסוג זה? תשובתנו היא, לא רבתי.

המדינה היא גוף בירוקרטי קר ומנוכר. המדינה פועלת בהתאם לתביעות של בעלי עניין, כאשר הילוד כתוצאה מהליך זה לא מיוצג ואין לו קול.

גם אם קיימות הסכמות נוכחיות בין הורי הנפטר בינם לבין עצמם ובינם לבין אם התינוק שיולד הרי שהסכמות כאלו עלולות להשתנות לאחר לידת הילד ועל כן עלולות להביא למאבקים משפטיים בלתי נגמרים, שאת מחירם ישלם הילד. כפי שאף אדם סביר לא יביא לעולם ילד שעוד לפני שהחל להיות יצור חי ברור שהוא יסבול מנכות קשה, כך צריך להיות ברור שאין שום סיבה להביא לעולם ילד יתום. סבא וסבתא אינם יכולים להיות תחליף מראש לאב.

זאת ועוד – סעיף 3ב להצעת החוק אינו מתנה את האישור בקיומם של תנאים מצטברים ולכן עלול להיווצר מצב אבסורדי כי רצונה של "בת זוג" יגרור שאיבת זרע בלא הסכמת ההורים.

סעיף 4 להצעת החוק מאפשר מתן הנחיות נפטר אך לא קובע זאת כתנאי מנדטורי. מצב זה עלול להביא לכך כי זרע ישאב מאדם הגם שלא ניתן אישור לכך ויעשה בו שימוש על ידי מי שטוענת שהיא "בת זוג של הנפטר".

לכן אם החוק יאושר יש לתקנו כך שאישור פוזיטיבי של הנפטר יהיה תנאי לשאיבת זרעו וכן כי האישור יכלול פרטים מדויקים לגבי זהות האישה שתוכל לעשות שימוש בזרע.

לסיכום, אנו סבורים כי על אף שכוונת החוק טובה היא מובילה לתוצאה גרועה מבחינת טובת הילד ומבחינת נוספות שיפורטו להלן.

השלכות רוחב של החוק.

כפי שהוזכר לעיל על אף שחוקק חוק ביציות ונקבע בו כי יש חובה להקים מאגר רישום של הביציות כדי למנוע נישואי עריות, מדינת ישראל עד לרגע זה לא הקימה את המאגר וזאת על אף התחייבותה לח"מ להקים את המאגר בבג"ץ 909-20. יתר על כן מדינת ישראל לא חוקקה עד היום חוק בנושא

תרומת/מכירת זרע. משרד הבריאות פרסם נוהל לנושא זה, נוהל שבפועל לא הגן על ילדים וחשף מאות אלפי ילדים לחששות כבדים של נישואי עריות. גם עתה לאחר ההצלחה של הח"מ לחייב את המדינה להקים מאגר רישום מרכזי, נושא ההגנה על הילדים לא הוסדר והתביעה להסרת האנונימיות של בעל הזרע כדי להגן על ילדיו ולכבד את זכותם לדעת מי הוא אביהם ומה מורשתם עדיין פתוחה ועומדת (מזה שנתיים). המדינה לא הצליחה להסביר מדוע היא פוגעת בזכות היסוד של הילד לדעת ולהכיר מי הוא אביו.

בהצעת החוק הנוכחית אמנם הילוד ידע מי הוא אביו, אך הוא לא יזכה ממנו לשום חיבוק ודאגה, הוא יולד יתום ויהיה למעשה אנדרטה חיה לזיכרון אביו. האם מי המציעים בדק את ההשלכות שיש להליך כזה על נפשו של ילד?

קריאת הפרוטוקול משיבת ועדת הבריאות מיום רביעי, כ' באלול התשפ"ג (06 בספטמבר 2023) מעלה עוד סוגיות רבות שישפיעו על חיי הילוד. מי האחראי להצלחה של התהליך? אם יולד ח"ו ילד עם פגם גנטי האם לא תופנה אצבע מאשימה כלפי מי שאשר את התהליך בלי בדיקה מתאימה? האפשרות לבצע בדיקות גנטיות בזרע היא נמוכה מאוד אם בכלל, מצד שני בבדיקות רבות נמצא שהאם המיועדת נשאית של 2-3 מחלות גנטיות (ראו דבריו של איתי גת עמ' 27 בפרוטוקול) מי קובע איזה סיכון ניתן לקחת ואיזה לא? ובעיקר מי לוקח אחריות על התוצאה?

כאשר מדובר באב ואם שהביאו ילד לעולם על דעת עצמם ברור שהם נושאים באחריות לילדם. אולם במקרה זה בו הילד הוא לא פרי אהבה אלא פרי חלום להמשכיות והנצחה, חלום שהתרסק, שאלה זו עלולה להיות קריטית לגבי עתידו של הילד.

של מי הילד?

סוגיה נוספת שלא הוכרעה בדיון הקודם היא שאלת ההורות. האם הסבים הופכים להיות ההורים כי הם אלו שיזמו את ההליך והזרע הוא המשך זרעם? או שהם רק בעלי זכות משנית מול האם. הדעות החלוקות בין מגישי ההצעה השונים וההורים מסמנות שמבלי להכריע בסוגיה ברור לגמרי שהחיים יזמנו שפע של אתגרים ומאבקים בנושא זה שאת מחירם הכבד יישא בסופו של דבר הילד.

אנו מרגישים קושי גדול לעמוד מול משפחות שנתנו את היקר להם מכול לטובת המדינה בשעה שהם רוצים המשכיות שנגדעה בצורה כל כך אכזרית ונוראה. אך יחד עם זאת ועל אף שלא עמדנו במקומם, אנו חייבים להפעיל שיקול דעת רחב. אסור לנו להתעלם מהידע הרחב שצברנו בנושא, מהמחיר הקשה שמשלמים ילדים רבים כאשר הם גדלים במקום בו אין זוגיות יציבה ובריאה. מהמחיר שמשלמים ילדים כאשר יש חור שחור בהתפתחותם כאשר האב הוא רק סיפור ולא מציאות מחבקת ואוהבת. האופטימיות והרצון להיטיב של כל זוג כאשר הוא מביא ילד לעולם מתוך אהבה, גם כאשר החיים מורכבים ולא פשוטים, אינה ניתנת להשוואה כאשר אנו כמדינה לוקחים אחריות שאינה בידנו להביא יתום לעולם. אמירה חדה וברורה שאין אפשרות לעשות שימוש בזרעו של אדם של מת להביא ילד יתום לעולם, שזה לא נכון מבחינה מוסרית ושאלנו כחברה לא נאפשר זאת, תתקל בתרעומת רבה מצד חלק מהמשפחות אבל סביר להניח שהיא בסופו של דבר תחסוך מרבות מהמשפחות הרבה עגמת נפש ומאבקים אין סופיים שחלקם כבר צפים ועולים בדיונים כעת.

אנו מצפים מחברי הכנסת שדווקא מתוך אמפתיה ואהבה למשפחות ידעו לומר למשפחות שמדובר בסוגיה ערכית כבדת משקל שלא יכולה להתקבל תחת לחץ רגשי. בכל מקרה גם אם תתקבל החלטה לקדם את החוק, יש להחריג אותו בצורה ברורה ללוחמים בלבד, ולא לשום מקרה אחר.

לסיום נוסיף כי הסוגיה של הבאת ילד לעולם בזרעו של מי שבפועל לא ישמש כאביו של הילד, לא הוסדרה עד עתה לצערנו בחוק. הפרצה שפתח משרד הבריאות באמצעות נוהל בנקי הזרע גרמה לנזקים כבדים שאת ראשיתם מתחילים לראות רק עתה ושחלקם עלו בדיון בוועדת העבודה והרווחה בדיון שהתקיים ב-יום שלישי, י"ט באלול התש"ף (08 בספטמבר 2020). חובה על כנסת ישראל לטפל בסוגיה הערכית והכבדה הזו מתוך שיקול דעת ואחריות. והגיע הזמן שהיא תעשה

זאת. אסור שזה יתבצע כמחטף בלחץ משפחות שאת כאבם כל עם ישראל כואב עד כלות, אך בפזיזות שתעלה במחירים כואבים בעתיד למשפחות ולילדים כאחד.

בברכה

מיכאל פואה

יו"ר

מצ"ב תשובתו של הרב עזריאל אריאל ראש המחלקה למדיניות חברתית במרכז תורה ומדינה.

הולדה מזרע המת

אינני רואה תשתית הלכתית ברורה לאסור את הפעולה, אולם יש מקום להסתייג ממנה משיקולים ערכיים:

א. הלכות רבות נוגעות לתהליכי הרבייה – בצמחים, בבעלי חיים ובבני אדם: כלאי הרכבה וכלאי זרעים, איסור הרבעת כלאיים, איסור סירוס, וכמובן – איסורי עריות. ניתן לראות שאף שהתורה מעודדת התערבות של האדם בטבע, בכל הנוגע לתהליכי הרבייה היא מעודדת ריסון. זה אמור לעצב את הגישה הבסיסית לדיון.

ב. כל אדם, ובמיוחד ילד, זקוק לאב ואם, שהם המצווים לגדל אותו ולחנך אותו בדרכם, והם המעניקים לו את זהותו הלאומית, המשפחתית והרוחנית לאור המורשת הגנטית והתרבותית שהם מעניקים לו. הבאה לעולם של ילד "ייתום מהולדה", שלכל היותר יזכה ל"אב מאמץ", תיצור סיבוך בכל הקשור לזהותו [הרחבה על כך – בספר 'קשר אמיץ', פרק יב]. מצבים של אימוץ או נישואין שניים שבהם אחד מבני הזוג [או שניהם] מביא אתו ילדים מנישואין קודמים, הוא צעד נכון בדיעבד כתוצאה מתקלה חמורה שאירעה, אבל לא נכון ליצור דבר כזה מלכתחילה.

ג. כל אדם שזוכה להקים משפחה, בונה אותה על פי הדגם של הזוגיות שראה בבית הוריו – אביו ואמו. ילד שגדל בחיק אמו ללא דמות אב נוכחת, נפגע פעמיים: גם בתהליך הגיבוש של אישיותו הפרטית, והרבה יותר מזה – בהכנה הראויה שלו לחיים זוגיים תקינים.

אשר על כן, יש מקום להתנגד ערכית ומוסרית להצעת החוק; וגם מי שרואה לנגד עיניו טיעונים כבדי משקל שתומכים בה, עליו לצמצם את היקפה למקרים בודדים בלבד, לאחר שקילת כל ההיבטים הייחודיים של המקרה הספציפי.

